

Het INF-akkoord en zijn consequenties

HANS VAN MIERLO*

De kans is nog steeds groot dat er binnenkort een uitgebreid INF-akkoord tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie zal worden ondertekend, al dan niet op een topconferentie, en hoewel nu reeds de belangrijkste politieke vraag is: wat na INF? — mag toch wel even stil worden gestaan bij het mirakel van het akkoord zelf en zijn mogelijke betekenis voor de toekomst.

Immers, niet minder dan acht jaar heeft het onderwerp onze buitenlandse politiek beheerst, niet alleen het handelen van regering en parlement, maar ook dat van onze partij.

Vrijwel meteen nadat het uitzicht op dit akkoord zich enigszins overtuigend had ontvouwd, ontspan zich een zeer Nederlandse discussie over de vraag wie het succes nu op zijn naam mocht zetten. De NAVO in haar vastberadenheid om te plaatsen, of de vredesbeweging in haar verzet daartegen. Het is interessant te mogen vaststellen dat in dit geval beide partijen recht hebben op hun deel. Zonder de protesten en het bewustwordingsproces van de vredesbeweging zou er nooit een dubbelbesluit zijn genomen, maar een enkelvoudig besluit tot plaatsing en zou nooit de 0-0-optie in de doelstelling van het dubbelbesluit zijn opgenomen. Met andere woorden, zou er op afzienbare termijn geen sprake zijn geweest van een onderhandelingstafel.

Zonder de vastberadenheid van de NAVO-landen om uiteindelijk in eensgezindheid te plaatsen, zouden de Russen niet naar de onderhandelingstafel zijn gekomen en zouden de SS-20's op ons gericht zijn gebleven.

Deze dualiteit komt geheel overeen met de elementen van de paradoxen in de kernbepapening. Het is interessant te constateren dat de erkenning van die dualiteit altijd gezeten heeft in het standpunt van D66 dat waarschijnlijk om diezelfde reden door velen als onduidelijk werd ervaren.

Unieke gebeurtenis

Het sluiten van het akkoord is een absoluut unieke gebeurtenis in de geschiedenis na de Tweede Wereldoorlog en misschien wel in de gehele geschiedenis. Het feit dat de twee supermachten de wereld laten zien tot iets anders in staat te zijn dan te bewegen op het klassieke ritme van de wapeningswedloop, kan van onschatbare betekenis zijn. Voor het eerst wordt een hele categorie van bestaande systemen uit de wedloop gehaald en voor het eerst is er sprake van kosten van

ontwapening. Als de wereld er iets veiliger op is geworden, dan is dat niet zozeer, omdat die wapens zelf er straks niet meer zullen zijn, maar omdat door de daad van de overeenkomst zelf aan beide kanten iets wordt verminderd van de politieke achterdocht die de belangrijkste oorzaak van oorlog is.

Derde grote winstpunt, dat verstrekkende gevolgen voor de toekomst kan hebben, is dat voor het eerst het verificatieprobleem is overwonnen, dat voornamelijk uit ideologische overwegingen altijd het belangrijkste obstakel is geweest voor het tot stand komen van wapenvermindingsakkoorden.

Gevolgen voor Woensdrecht

Wanneer het akkoord getekend is, dan behoren die activiteiten die betrekking hebben op het specifiek voor kruisraketten gereed maken van Woensdrecht te worden gestopt. Wachten op goedkeuring door de Amerikaanse Senaat zou in politiek opzicht onverstandig zijn en in financieel opzicht is het geldverspilling. Men kan wel zeggen dat dat geld is van de Amerikaanse belastingbetaler, maar als we bedenken dat het West-Europa en Japan zijn die het Amerikaanse begrotingstekort financieren, dat voor een groot gedeelte wordt veroorzaakt door het gigantische defensiebudget, dan hebben we er zelfs een zijdelings belang bij dat dat defensiebudget niet nodeloos wordt belast.

Nu geeft het enige tijd geleden genomen besluit van de Amerikaanse Senaat om geen goedkeuring te hechten aan bepaalde uitgaven voor Woensdrecht ons goede hoop dat de Amerikaanse Senaat niet zal dralen met goedkeuring van het verdrag. Zou dat onverhoopt en onverwachts toch gebeuren vanwege binnenlandse politieke redenen, bijvoorbeeld in verband met de a.s. presidentsverkiezingen, dan verwacht ik ernstige moeilijkheden tussen de Verenigde Staten en de West-Europese landen. De 0-0-optie als doelstelling is ook een moreel commitment tegenover de plaatsingslanden en als de overeenkomst getekend is, dan dient men te beseffen dat de Verenigde Staten in morele zin niet meer alleen de eigenaars daarvan zijn.

Gevolgen voor conventionele wapenings

Wat na het INF-verdrag. Er zijn drie terreinen. Een verdrag over een volledige kernproevenstop is uiterst wenselijk, behoort zelfs tot de mogelijkheden binnen afzienbare termijn en moet waar mogelijk worden bevorderd. Een verdrag over strategische wapens tussen de VS en de Sovjet-Unie is natuurlijk uiterst belangrijk, maar wordt voorlopig belemmerd door SDI. Europa is daar slechts zijdelings bij betrokken en dat

* De auteur is voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van D66.

voornamelijk via de complicerende factor dat wij er geen enkel belang bij hebben dat SDI tot stand komt. Ik zal de argumenten daarvoor niet herhalen. Zij hebben nog dezelfde kracht als voorheen. De echte prioriteit ligt voor de West-Europese landen bij het probleem van de conventionele bewapening.

Nu het nucleaire element in de oorlogspreventie wat is afgenomen, neemt het gewicht van de situatie in het conventionele vlak aanzienlijk toe. Militair wordt die situatie bepaald door twee gegevens: één is dat er een ongelijkheid is in conventionele bewapening ten gunste van de Sovjet-Unie. Die moet niet overdreven worden, maar die is er wel en dat heeft ook Gorbatsjov zelf erkend. Het andere gegeven is dat beide conventionele potentialen zich op een schrikbarend veel te hoog niveau bevinden. De combinatie van deze twee gegevens levert een gevaarlijke situatie op, als we hiertegenover de verkeerde houding aannemen.

Laten we voor ogen blijven houden, dat je met conventionele wapens – in tegenstelling tot nucleaire – echt oorlog kunt voeren, dat op dit moment het 10- tot 20-voudige van wat aan het einde van de vorige oorlog tegenover elkaar stond aan vernietigingskracht, nu tegenover elkaar staat, en dat conventionele evenwichten boven aanvalsniveau bitter weinig oorlogen hebben tegengehouden.

Conventionele bewapening: evenwicht op een lager niveau noodzakelijk

Vandaar dat onder de huidige omstandigheden – een vertrouwd begrip voor D66 – niet een verdere vermindering van tactisch nucleaire wapens in Europa de volgende stap behoort te zijn, maar het tot stand brengen van een conventioneel evenwicht op een aanzienlijk lager niveau. Zolang we dat niet hebben bereikt, kunnen we de nucleaire component in ieder geval niet missen. Of dat daarna kan, kan men hopen, maar valt nu niet te overzien. De Nederlandse buitenlandse politiek moet in het bondgenootschap en de zich vormende Europese veiligheidskaders op deze prioriteit gericht zijn.

Het zou van groot gewicht zijn als we in de Nederlandse politiek consensus zouden kunnen krijgen over deze prioriteit, maar uitvoering van deze lijn zal sowieso veel ingewikkelder zijn dan zij lijkt.

De Partij van de Arbeid-fractie, waarvan men overigens de indruk heeft dat zij zoekt naar een andere opstelling in de buitenlandse politiek dan voorheen, diende bij de Algemene Beschouwingen nog een motie in, waarvan de beeldvorming was dat de hoofddoelstelling na het INF-akkoord moest zijn het verwijderen van kernwapens uit Europa door middel van conventionele en nucleaire akkoorden. En juist omdat dat op dit moment niet de prioriteit is of hoort te zijn, konden wij niet voor deze motie zijn.

Aan de andere kant zullen zich ook in ons land, maar vooral daarbuiten, tendenzen ontwikkelen die voornamelijk herstel van het conventionele machtsevenwicht zullen zoeken in een bijstelling naar boven. Als dat de overheersende houding wordt van het bondgenootschap, dan dreigt een nieuwe bewapeningsescalatie, die ik persoonlijk veel gevaarlijker acht dan de nucleaire, en dan is de functie van het INF-akkoord alleen geweest dat de ene bewapeningswedloop wordt inge-reuild voor de andere, en zou je moeten betreuren dat het INF-akkoord tot stand is gekomen.

Europese veiligheidsidentiteit

Er is een derde complicerende factor en dat is dat gelijktijdig het proces op gang moet komen van de totstandkoming van een Europese veiligheidsidentiteit binnen het bondgenootschap, die niet alleen moet voorzien in een veel grotere militaire en politieke samenwerking en integratie van strijdkrachten, maar die ook als gezamenlijkheid een groter aandeel zal moeten nemen in de Europese verdediging, corresponderend aan een onvermijdbaar geringer aandeel van de Verenigde Staten daarin. Voegt men hieraan toe de modernisering van het wapenarsenaal aan beide kanten, die door zullen moeten gaan ook tijdens het proces van wapenonderhandelingen, en men krijgt –

ook als we vasthouden aan de hoofdrichting conventioneel evenwicht op een veel lager niveau – een gecompliceerd beeld van de verschillende processen die een met elkaar strijdige lading bevatten. Het is bijvoorbeeld helemaal niet zeker dat in de komende jaren op de weg daarnaar toe de defensieuitgaven meteen al omlaag zouden kunnen gaan. Integratie en samenwerking leveren als zij tot stand zijn gekomen aanzienlijke besparingen op, maar kosten vaak extra geld tijdens de totstandkoming.

Kansen voor verdergaande ontwapening

Maar de kansen om tot substantiële troepenreductie te komen en conventionele wapenvermindering, als het Atlantisch Bondgenootschap daar werkelijk naar streeft, zijn groter dan ooit tevoren. Voor de Sovjet-Unie is de gigantische troepenmacht, die zij in Midden-Europa heeft staan een loden last. Gorbatsjov heeft zich reeds enige malen op bezoek in de Satellietlanden laten ontvallen dat ze niet moesten denken dat die Russische troepen er nu eeuwig waren. Defensie-intellectuelen – die de Sovjet-Unie nu ook kent – maar ook Gorbatsjov zelf, speculeren voor het eerst in het openbaar op de mogelijkheid van een minimale defensie-conceptie. Die komt neer op: genoeg = genoeg en niet meer volautomatisch een schep erboven op als de tegenpartij dat ook doet. Als die conceptie door zou zetten, zou dat een revolutionaire verandering zijn en het is onze plicht om als bondgenootschap een politiek te voeren, die de mogelijke ontwikkeling van zo'n conceptie niet afremt, maar stimuleert, o.a. door de bereidheid van een zelfde houding.

Als we beseffen dat conventionele wapens een directe binding hebben met het tactisch nucleair geschut, en dat een evenwicht niet alleen bepaald wordt door aantallen en kwaliteiten, maar ook door de plaats waar de troepen staan, dan is de conclusie dat in Wenen, waar de onderhandelingen moeten worden gevoerd, veel meer aan de orde is dan alleen conventionele wapenreducties, dan is daar ook de nucleaire component en in feite de politieke landkaart van Europa. De verhouding van de Oostbloklanden tot de Sovjet-Unie en van de West-Europese landen tot de Verenigde Staten.

Het Comité-Monet en de WEU

En hiermede komt de tweede hoofddoelstelling, die het Nederlandse veiligheidsbeleid zou moeten hebben aan de orde. De totstandkoming van een West-Europese veiligheidsidentiteit binnen het Bondgenootschap. Gedurende bijna 15 jaar heeft D66 praktisch als enige

politieke partij in Europa voor deze ontwikkeling gepleit als voor de hand liggend en noodzakelijk om het Atlantisch Bondgenootschap geloofwaardig te houden en de Europese integratie een reële kans te geven. Sinds Reykjavik is de gedachte dat er in die richting iets moet gebeuren plotseling gemeengoed geworden en in alle West-Europese landen in discussie.

Het INF-verdrag en SDI en de vermindering van het Amerikaanse aandeel in de verdediging van Europa, dat onvermijdelijk is, zal deze tendens versterken.

Hoewel de uiteindelijke integratie van het veiligheidsbeleid binnen de Europese Gemeenschap het meest wenselijk is, zijn de belemmeringen op dit moment te groot om het proces daar te laten beginnen. Dat kan effectiever beginnen in de West-Europese Unie, waarvan Frankrijk, Duitsland, Engeland, Italië en de Beneluxlanden lid zijn. Over de manier waarop binnen de WEU de vorming van een West-Europese veiligheidsidentiteit gestalte moet krijgen is door de D66-fractie een nota vervaardigd, die door mij is ingebracht in het Comité-Monet, een actiegroep van Europese politici, industriëlen en vakbondsleiders, die door de Europeaan van het eerste uur, Max Kohnstamm, weer tot leven is gebracht. Voor het eerst zit er beweging in het Europese denken.